

nejreakčnější filozofií je zdůvodňovali, a teprve v pozdější své fázi, kdy tato společnost již byla nakažena fašismem, podporovala umění již přímo s fašistickou ideologií (ruralisty).

Je třeba strhnouti gloriolu tomuto falešnému hodnocení umění předcházejících desetiletí. Je třeba vysoko vyzdvihnout všechno to hodnotné, co bylo zde vytvořeno, a budoucnost ukáže, že to, co bylo stavěno proti Wolkerovu umění, není vrchol, ale zvětrá daleko dříve a bude mrtvou rekvizitou bývalé společnosti, zatímco umění Wolkerovo *bude žít*, bude žít jako velké umění českého klasika, který jeden z prvních šel za programem dělnické třídy a pomáhal budovati novou společnost. Bude žít *jako umění našeho prvního básníka revolučního proletariátu*.

A tak i dnešní básníci mohou jíti pro příklad a pro povzbuzení k Jiřímu Wolkerovi. Naleznou jej v jeho *kladném poměru k lidu a jeho úkolům, k programu revoluční dělnické třídy, v jeho poměru ke klasikům a realismu*. To byly základní složky formující jeho geniální styl, který je tak dokonalý.

Nová básnická generace proto musí pochopiti ze Zdeňkem Nejedlým: „Není vůbec pravda, že by bylo něco krásného, co není pravdivé, mravně zdravé a myšlenkově veliké. Zakrýváti slabost krásou, etiku estetikou, jest největším hanobením krásy i estetiky. Kdo bere krásu a umění doopravdy, ten o kráse vůbec nemluví. I v uměleckém díle jde vždy nejvíce o pravdu.“

A takové bylo umění Jiřího Wolкера, který po boku lidu, „dědiců věčných“, šel se za spravedlnost tohoto světa bít.

(1948)

K SITUACI SOUDOBÉ ČESKÉ POEZIE

Ivan Skála

Česká poezie prodělává již po několik let svůj přerazovací proces a prodělává jej těžce. Ukázalo se, že umně vycizelovaný nástroj poezie, jak jej po léta vypracovávala tzv. literární avantgarda, je sice nadmíru

dobře schopen zachycovat pocity a nálady zjemnělých měšťáků, celou tu melancholii a pesimismus rozkládající se buržoazie, ale ztratil zvuk před realitou dneška. Že je schopen vyjadřovat zoufalství a vykořeněnost avantgardních umělců ve společnosti, která všechny lidské a společenské vztahy převedla na jeden jediný vztah peněžní, která lásku k ženě i k vlasti, důvěru, poctivost, čest i pravdu dovedla přepočítat na koruny, franky nebo dolary, že je však naprosto nezpůsobilý zaznít bojovým rytmem dělnické třídy, že není schopen vyslovovat skutečnost v celé její šíři, stát se hlasem tužeb i obav všeho pracujícího lidu, jeho zbrojné naděje. Neboť dnes zmizel předěl mezi náměty takzvaně poetickými a nepoetickými, a naopak to, co ještě před patnácti lety bylo pociťováno jako poetické, dnes nám zavání levandulovým pachem starých skříní, kde mezi naftalínovými kuličkami tlejí staré mašle, trásně a vějíře.

Skutečnost v tzv. avantgardní poezii byla nahrazována symboly, jimž byla dána jakási vlastní, na skutečnosti nezávislá zákonitost a logika. A tak se tato poezie netvořila již z přímé skutečnosti, nýbrž ze slov často zbavených svých pojmů, z jazykové alchymie, k níž často teprve dodatečně duchaplný kritický vykladač nacházel nějaký i autorovi utajený smysl. Toto údobí bylo údobím zplanění, zmrtnění poezie, která stále více ztrácela svůj svěží smyslový charakter, který vyznačuje každé velké básnické dílo, ztrácela svou schopnost stát se mluvčím snah a usilování lidu, mizela do neživotné oblasti metafyzických konstrukcí a stávala se narkotikem, podporujícím dobré zažívání měšťáckého konzumenta.

Velcí patroni této poezie – Valéry, Mallarmé, Rilke – se začali objevovat hustěji nejen za knihkupeckými výklady, nýbrž i v původních verších našich básníků.

Za těchto okolností se stával smysl poezie nejasný i samotným autorům, kteří usilovali – většinou z odporu k neradostné skutečnosti kapitalistické společnosti – vytvořit si věčně krásný snový svět, nezávislý na čase, na společenských podmínkách, na třídním boji, vyvolaném vnitřními rozpory kapitalistické společnosti. Poezie sama pak – ať už ve své krajní větvi valéryovské, či ve zmatených pokusech surrealistů na druhé straně – měla objektivně smysl úniku od společenské skutečnosti. To byla s malými výjimkami vůdčí tendence poezie v době, kdy mezinárodní dělnické hnutí i naše dělnická třída těžce zápasily s náparem kapitalistů, kdy vyrůstalo smrtelné nebezpečí fašismu, který od výhružného řinčení zbrojí přecházel k otevřeným útočným akcím.

Tragický náleh událostí roku 1938 byl výstrahou a mocným vnějším impulsem pro naši poezii. Tragická skutečnost se ze všech stran drala do poezie a vnucovala jí přímo splnění onoho pokrokového společen-

ského úkolu, který je poezii vlastní: stát se seismografem společenského vývoje, stát se hlasem a bojovým nástrojem svého lidu, jehož život se tehdy dostal do smrtelného nebezpečí. Tento bojový smysl si naše poezie ve svých nejlepších představitelích uchovala po celou okupaci, i když jej musela skrývat v nápovědích, symbolech, skrytých příměrech.

Jestliže květen 1945, který znamenal porážku velkoburžoazie, jež ztratila důvěru národa svou spoluprací s fašismem, uskutečnil zásadní změny v oblasti hospodářské a politické, kde byly nastoleny principy skutečné vlády lidu, znamenal i zrevolucionizování naší poezie. Je to údobí, kdy František Halas, jehož Torzo naděje nás posilovalo v nejtěžších letech našeho národního života, píše svou Barikádu, která je recitována na bezpočtu večerů, slavností a schůzí. Kdy Vladimír Holan, jehož verš se kdysi zdál mít tak daleko k vyjadřování společenských obsahů po Září 1938 a Snu, které byly výkřikem proti zradě západních „spojenců“, kteří vydali náš lid pod sekyru nacismu, kdy tento Vladimír Holan z radosti nad osvobozením našeho lidu Rudou armádou píše svůj Dík Sovětskému svazu. Kdy František Hrubín, který prošel údobím náboženského spiritualismu, píše svůj Pražský máj, který je zařazen ve sbírce Chléb s ocelí, a k radosti se prodírající poemu Jobova noc. Kdy velký básník ostravského lidu Vilém Závada otiskuje své básně, jež později řadí do knihy Povstání z mrtvých, dunící bronzem hrdé tvůrčí síly našeho lidu. Kdy s revoluční vlnou nastupuje řada mladých, málo známých či zcela nových básníků (Kainar, Kolář, Sedloň, Školaudy, Hilčr, J. V. Svoboda, Hořec, Fikar, Kryštofek, Petiška, Vacík, S. Neumann ml., ze starších Kriebel, Mikulášek a Pilarš), kteří svým politickým vyznáním se staví po bok lidu a pokoušejí se v rámci svých možností tuto skutečnost vyjádřit i svým veršem.

Jestliže však náš pracující lid od května 1945 vykročil uvědoměle a rázně po cestě k socialismu, naše poezie jeho tempu nestačila. Objektivní příčiny toho vystihl před několika týdny soudruh Gustav Bareš ve svém referátu na konferenci komunistických spisovatelů. Zdůraznil, že v první řadě je příčina v předúnorových poměrech, kdy naše reakce stále odvážněji zvedala hlavu a působila řadu hospodářských a politických obtíží a kdy na druhé straně mnozí pokrokoví spisovatelé byli zapřaženi na jiných úsecích, v aktivním politickém boji proti reakci.

Stále vzrůstající úsilí reakce připravit zvrát našeho vývoje, které probíhalo i na frontě ideologické, zapůsobilo i na některé básníky, kteří žili vzdálení života pracujícího lidu a neviděli radostný, optimistický elán budování, který byl nejpádňejším svědectvím správnosti naší cesty. Tato vzdálenost lidu, jeho života, potřeb, vůle a usilování podlamovala vnitřní odolnost básníků proti prvkům buržoazní ideologie, které narušovaly

jejich prvotní odhodlání o bytostnou proměnu poezie. Takovým varovným příkladem ústupu z pokrokových pozic je kniha *Dny v roce*, jejíž autor Jiří Kolář, ač vyšel z dělnické třídy, byl postupně narušován buržoazní ideologií, až se posléze dostal v této knize na klevetnickou pozici buržoazie, dělnické třídě nepřátelské. Tento jeden případ za všechny nám ukazuje, jak důležitým úkolem je bdělost nad ideovou čistotou tvůrčí práce. Zde vidíme neoddelitelnost umění od společenských podmínek, ve kterých vzniká, vidíme souvztažnost celého životního stylu spisovatele s jeho tvorbou.

Naše země se stala velkou a radostnou dílnou, v níž náš pracující lid začal uskutečňovat svou vládu u ponku, hoblice, v závodní radě, na národním výboru. Pracující člověk, který byl osvobozen od kapitalistického jha, začal mít onu dávno zasutou tvůrčí radost z práce, radost z činnosti, kterou uzpůsobuje mrtvou přírodu podle své vůle potřebám svým a potřebám všech lidí. V tomto pracujícím člověku, který znovu začal zakoušet onu nejvyšší lidskou radost, radost z tvůrčí práce, začal vzrůstat i hlad po kultuře. V tomto člověku začal vyrůstat nový konzument umění.

Jak daleko od života tohoto člověka museli být umělci, kteří v době naplněné heroismem jeho budování podléhali individualistickým frázím, kterými buržoazie maskovala okovy, do nichž svírá umělce, činíc ho nástrojem svých třídních zájmů. Jak daleko od života nového pracujícího člověka museli být, když mohli vyznávat názor, že lid ještě nedorostl jejich umění, že tento lid je třeba k jejich umění vychovávat. Tito umělci nepochopili, že zde nastala velká zásadní změna spotřebitele kultury, kterým se stává pracující lid v čele s dělnickou třídou. Že tento lid se nikdy nedá vychovat k přijímání úpadkové kultury buržoazní, ale že si vynutí kulturu novou, odpovídající jeho životu, jeho potřebám.

V tomto smyslu byl velkým poučením pro naše spisovatele i pro naše básníky únor 1948, kdy naše dělnická třída a všechen náš pracující lid ukázali svou vítěznou sílu. Ale Vítězný únor také vbrzku ukázal skuteky, že pracující lid, který se ujal moci, zabezpečuje největší rozvoj tvůrčí práci a že jeho láska ke kultuře nezůstává, jak tomu bylo u buržoazie, jen na papíře. Únorové vítězství potvrdilo naši poezii správnost cesty k realismu, ke stále se stupňujícímu společenskému dosahu poezie. U celé řady básníků se to projevilo vědomým úsilím dát nástroj své poezie přímo do služeb potřeb pracujícího lidu. Jen ti, kterým byla cizí věc pracujícího lidu, kterým byl lhostejný osud národa, pokud nebyly ohroženy jejich vlastní hmotné zájmy, jen ti odhodili svůj nástroj, nebo zradili a opustili svůj národ, jako zhýčkaný buržoazní snílek Ivan Blatný.

Od února 1948 vyšlo jen nemnoho básnických knih. Některé z nich spadají datem svého vzniku do předcházejícího údobí a jsou pozname-

nány jeho atmosférou. To je na prvním místě případ Františka Hrubína, jehož sbírky Nesmírný krásný život a Hirošima jsou velkým krokem zpět a hořkým zklamáním pro ty, kdož očekávali od Hrubína po Jobově noci knihu, v níž bude ještě prohlouben onen bezprostřední vztah ke skutečnosti, ono souznění s rytmem, úsilím a vůlí širšího kolektivu. Místo toho nám Hrubín dal dvě knihy subjektivní lyriky, v níž nenalzáme skutečnost, ale mýtus, který si o ní Hrubín vytvořil. Takové mytologizování skutečnosti nevede nikam, a nejméně pak k tomu, aby se poezie stala milovaným majetkem pracujícího lidu. Hrubínova kniha ukázala zejména potřebu jeho obrození tematického, vymanění jeho poezie z ovzduší starých lenošek, putyček, opilců a oproštění od koketování s vesmírem a jinými odtažitými rekvizitami a jeho návratu na *tuto* zemi, o níž napsal v Jobově noci verše, které se vryly hluboko do paměti našeho lidu.

Že takové mytologizování skutečnosti je nebezpečím i jiných básníků, potvrzuje nám například Vladimír Holan, který po svých nádherných Rudarmějcích, patřících k vrcholům naší soudobé poezie, otiskl v Kvartu, Listech a brněnském Bloku několik básní, které jsou v podstatě ústupkem formalistickým tendencím buržoazní poezie a vracejí V. Holana o 10-15 let nazpět do jeho minulosti. Tento zjev je příznačný, i když lze očekávat, že oba tito básníci najdou v sobě dosti sil, aby překonali toto své zakolísání a navázali na ta ze svých děl, která je postavila na přední místo v srdci našeho lidu.

Nemělo by smyslu vyjmenovat zde básnické knihy, které u nás vyšly za minulý rok (není jich ostatně mnoho), zvláště vzhledem k tomu, že profil mnohých básníků se nám dotváří jejich příspěvky časopiseckými. Jde daleko více o to, stručně ukázat na některé rysy této poezie.

Co charakterizuje téměř bez výjimky tuto poezii, je její úsilí ubírající se směrem k realismu. Uvnitř tohoto úsilí jsou ovšem diametrální rozdíly. Neboť zatímco většina básníků dnes uznává nutnost uskutečnění socialismu revolučním procesem, v němž se mění i vzájemné společenské vztahy, v němž se rodí nové vědomí a nová morálka pracujícího člověka, někteří spiritualisté, k nimž vedle Kamila Bednáře patří několik básníků katolických, se domnívají, že přeměny společnosti lze dosáhnout mravním nebo náboženským obrozením jedince. V tom je jejich zásadní omyl.

O posledních zbytečných surrealistů, kteří pod patronací praotce českých surrealistů Karla Teigehe se změnili v podpoľní sektu, netřeba se pro jejich bezvýznamnost již zmiňovat. Zvláště když vidíme, že nejnadanější z nich, Ludvík Kundera, nastoupil, jak o tom svědčí některé jeho verše v denním tisku, upřímnou cestu za postižením dnešní dělné skutečnosti.

Většina mladých básníků, ať už jsou to někteří z bývalého okruhu Mladé fronty, Rudého práva, či brněnští Kainar a Mikulášek a posléze

nejmladší, členové Kulturního kádrů SČM – usilují ve své práci o socialistický realismus, usilují o účast na ideové proměně pracujících v duchu socialismu, vědomi si toho, že nejde o to „svět jen různě vykládat, nýbrž o to, změnit jej“. Toto úsilí, probíhající na stránkách časopisů, přineslo knižně zatím první významný zisk, kterým je Školaudyho sbírka *Dozrávající čas*.

Na této cestě jsou mladí básníci ohrožováni zhruba dvojím, vcelku protichůdným nebezpečím. Je to na jedné straně mytizování skutečnosti a nahrazování skutečnosti symboly, což se konkrétně jeví například tím, že se básníci obávají nebo ostýchají zobrazit pracovní proces v jeho konkrétní podobě a symbolizují práci jako „mozolné dlaně“, „krvavý pot“ apod. Na druhé straně pak je to nebezpečí faktografie, náhodného řazení nesourodých útržků skutečnosti, které jsou snad s to vyvolat určitou atmosféru, naprosto však nepostihují skutečnost v její šíři, podstatě a zákonitosti, protože zde není odlišováno zákonité od nahodilého, podstatné od bezvýznamného.

Na těchto básnících, zápasících o socialistický realismus, především je, aby vrátili poezii onen velký společenský smysl, aby jí vrátili čestné a odpovědné místo v úsilí našeho národa, aby jí vrátili místo v srdci našeho pracujícího lidu. Na nich je, aby se stali mistry i učedníky života, přípravci nové socialistické společnosti, spolutvůrci nové ideové tváře pracujícího člověka. Pro ně, právě pro ně, napsal Maxim Gorkij: „Jestliže skutečně chcete velký, krásný život – pak jej tvořte a jděte pracovat ruku v ruce s těmi, kdož hrdinně stavějí věci nebývalé, velkolepé...“

(1949)

K SITUACI NAŠÍ LITERÁRNÍ VĚDY

Josef Štefánek

Boj o socialismus jakožto nový, vyšší společenský řád, je zároveň bojem o novou, vyšší kulturu. Nestačí, aby osa našeho úsilí probíhala jen úsekem hospodářským; musí vésti i oblastí duchovní kultury. Situace v této oblasti je stejně důležitá pro zrod nové společnosti jako traktory a dynamy.